

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
HISTÒRIA DEL CINEMA

Coordinació: MACHETTI SANCHEZ, ALEJANDRO

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA DEL CINEMA			
Codi	101961			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Comunicació i Periodisme Audiovisuals	2	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	3		3
	Nombre de grups	2		2
Coordinació	MACHETTI SANCHEZ, ALEJANDRO			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	Hores presencials: 60 (40 %) Hores no presencials: 90 (60 %)			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Castellà 75% Català 25%			
Distribució de crèdits	1 crèdit = 25 hores de treball de l'estudiant. 6 crèdits = 150 h			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
MACHETTI SANCHEZ, ALEJANDRO	sandro.machetti@udl.cat	12	Vegeu, a sota, Informació complementària de l'assignatura

Informació complementària de l'assignatura

HORARI DE TUTORIA / LLOC

No cal concertar una tutoria per assistir a aquestes sessions.

Del 14-09-2023 al 22-12-2023.

Dimecres 9:00-10:00h (tutories només per videoconferència a través del Campus Virtual)

Divendres 13:00-14:00h (tutories de naturalesa híbrida: presencial al despatx 3.58.2 i, simultàniament, per videoconferència a través del Campus Virtual)

Segons cada cas, els/les alumnes podran assistir presencialment al despatx o connectar-se a l'eina de videoconferència en l'horari assenyalat i hauran de seguir les instruccions del professor per tal de gestionar l'atenció individual o en grups (de forma privada o bé pública, segons desitgi l'alumne/a) mentre duri la sessió.

DESCRIPCIÓ

Anàlisi històrico-estètica dels fonaments formals i artístics de l'expressió audiovisual. Història del cinema i de les arts audiovisuals des dels precedents del cinema i fins als nostres dies. Es persegueix que l'alumne identifiqui críticament les principals tendències de la creació cinematogràfica i audiovisual des dels punts de vista històric, estilístic, estètic i sociocultural. Aprofundir en la naturalesa textual i intertextual de l'expressió audiovisual (tot donant continuïtat als continguts de l'assignatura Expressió Audiovisual). Conèixer i comprendre la naturalesa contextual de l'expressió audiovisual.

CONSIDERACIONS sobre la METODOLOGIA DOCENT

Sobre els EXERCICIS i TREBALLS:

Es considerarà automàticament **NO APTE**, sense necessitat de valorar els seus continguts, qualsevol treball que tingui alguna d'aquestes deficiències:

1. Treballs/exercicis sense el corresponent aparell crític, si s'escau, amb criteris homologats (notes a peu de pàgina, preferiblement, o al final del text, sistema de cita ISO 690 o bé APA).
2. Treballs/exercicis amb greus i persistents problemes ortogràfics, sintàctics, gramaticals i/o semàntics.
3. Treballs/exercicis realitzats per còpia sistemàtica de materials bibliogràfics o en xarxa. Plagis. En cas de frau acadèmic o còpia espontània s'aplicarà el que estableix la «Normativa de l'Avaluació i la Qualificació de la Docència en els Graus i Màsters a La UdL».
4. Treballs/exercicis realitzats amb el suport exclusiu de materials no recomanats pel professor. Treballs o exercicis en que no s'utilitzin els materials recomanats explícitament pel professor en una correcció prèvia o en tutoria.
5. Treballs/exercicis realitzats sobre divagacions retòriques, formalistes o cinèfiles.
6. Treballs/exercicis, en suma, que no assoleixin un nivell mínim de professionalitat.

Sobre les TUTORIES

1. Les tutories presencials o remotes es realitzaran en les hores, dates i llocs establerts en aquesta guia docent. No cal concertar tutoria per assistir a aquestes sessions
2. La tutoria és una eina fonamental per tal de solucionar aspectes de contingut del temari i per tal d'orientar la realització dels exercicis i treballs.
3. Les tutories es poden realitzar presencialment o per videoconferència. En els dos casos es podrà triar fer-les individualment o en grup.
4. Per tal de solucionar dubtes sobre materials concrets (films, llibres, imatges, textos...), és convenient portar a la tutoria el material objecte de consulta.
5. En el cas de treballs/exercicis/textos que requereixin l'ús de bibliografia, aquesta haurà de ser la recomanada pel professor. En cas d'utilitzar, a més a més, altres materials no recomanats, és molt convenient assegurar-se de la seva idoneïtat amb el professor en tutoria.
6. No s'admetran treballs/exercicis/textos sencers per a ser tutorats o corregits en la seva integritat abans de la seva presentació formal. La tutoria està plantejada per a que l'alumne exposi problemes concrets sobre la seva feina o dubtes generals sobre procediments i tècniques metodològiques, amb la sana intenció de generar un debat intel·lectual amb el professor. No es tracta mai, doncs, d'una presentació prèvia, sinó d'un procés continu de solució de problemes i construcció i millora del treball.
7. Les tutories o consultes realitzades per escrit (correu electrònic) han de ser pertinents i han d'exhibir polidesa formal en l'expressió i en l'escriptura. En tal cas, es respondran pel mateix procediment, per ordre d'arribada i en un termini no superior a quinze dies des de la seva rebuda. **Les tutories o consultes realitzades per escrit que no tinguin uns mínims de polidesa formal en l'expressió i l'escriptura no seran contestades.**
8. Durant els períodes en que no hi ha classes presencials s'atendran tutories només per correu electrònic. En cap cas s'atendran tutories durant les vacances d'agost.

Sobre la BIBLIOGRAFIA

El professor orientarà la selecció bibliogràfica més adient per tal de realitzar treballs pràctics o per a l'ampliació del temari (a classe o individualment en horari de tutories)

Fons bibliogràfics consultables:

A Lleida:

- Biblioteca de Lletres de la UdL.
- Biblioteca Pública. Maternitat.

A la resta de Catalunya:

- Biblioteques de les diferents universitats catalanes amb estudis de cinema.
- Biblioteca de Cinema de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya. Plaça de Salvador Seguí 1-9, 08001 Barcelona. Confirmeu els horaris a <https://www.filmoteca.cat/web/ca/informacio-practica>

Consulta de catàlegs en xarxa:

- Catàlegs UdL i altres universitats catalanes o espanyoles. Consulteu **CCUC** i **REBIUN** i la resta de recursos oferts per la Biblioteca de Lletres en xarxa, com ara: <https://biblioguies.udl.cat/condicionsllibres>
- Catàlegs de la Biblioteca de Filmoteca <https://filmoteca.cat/web/ca/article/bases-de-dades-especialitzades>

Sobre el VISIONAT DE FILMS I ALTRES OBRES AUDIOVISUALS

Per a la bona preparació dels continguts de l'assignatura i l'adquisició de l'hàbit de veure l'audiovisual amb

perspectiva analítica i rigorosa, és absolutament necessari que l'alumnat completi la formació amb el visionat de films o altres propostes audiovisuals relacionats amb la matèria. El professorat d'història del cinema i dels mitjans de comunicació hem elaborat un llistat d'obres imprescindibles que l'alumnat hauria de conèixer en acabar els seus estudis, el podeu consultar a l'apartat "Recursos" de l'assignatura. Altres suggeriments addicionals són:

En cinema, sales d'exposicions o museus:

- Cinema en cartell. Resseguir les estrenes i reestrenes que tinguin relació amb la/les assignatures cursades (independentment del semestre i curs en que s'imparteixin).
- Filmoteca de Catalunya (Barcelona, Lleida...), Cine-ull (Cineclub de la UdL), altres cicles, projeccions, exposicions, instal·lacions o activitats. El professor us donarà informació en tots aquests sentits a classe, al taulell d'anuncis del despatx 3.58, o pel campus virtual.

En vídeo, DVD, televisió, xarxa:

- Videoteca de la Biblioteca de Lletres de la UdL.
- Videoteca de la Biblioteca de Cinema de la Filmoteca de Catalunya.
- Videoteques de les biblioteques de les universitats catalanes amb estudis de cinema.
- Videoteca de la Biblioteca Pública. Maternitat.
- Programació de televisió recomanada a classe. Especial atenció a La 2 (pel·lícules i *Metropolis*), Canal 33, plataformes digitals, cable...
- Distribuïdores de venda per catàleg i en xarxa.
- Portals de visionat en línia: MUBI, Filmin, Filmotech, Netflix...
- Descàrregues legals p2p.

Sobre els APARELLS VIDEOGRÀFICS

És recomanable disposar de reproductors videogràfics com a eines de treball. Si algú no en té pot col·laborar amb algun company que en tingui o fer servir els ordinadors de l'aula d'usuaris de la Facultat o els de la Biblioteca de Lletres. Qualsevol dubte sobre un film o una obra audiovisual pot ser consultat en un visionat conjunt entre el professor i l'alumne en horari de tutories.

Sobre els alumnes ERASMUS o d'altres PROGRAMES DE MOBILITAT internacionals o estatals.

Es recomana tenir un bon nivell de castellà pel que fa al seguiment de les classes teòriques.

No s'aplicarà a aquests alumnes cap criteri específic d'avaluació. En conseqüència, hauran de realitzar els mateixos exercicis, pràctiques i proves que els alumnes locals.

Els alumnes de qualsevol programa de mobilitat poden respondre els exercicis i proves escrites en anglès, francès o italià, a més d'en qualsevol dels dos idiomes oficials de la UdL (català i castellà). La prova tipus test es facilitarà exclusivament en castellà.

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O1. Aprofundir en la naturalesa textual i intertextual de l'expressió audiovisual
- O2. Conèixer i comprendre la naturalesa contextual de l'expressió audiovisual

Competències

CB2 Aplicar els seus coneixements al seu treball o vocació d'una forma professional i posseir les competències que solen demostrar-se per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins la seva àrea d'estudi

CG5 Ser competent en el maneig de bibliografia i eines de recerca de recursos bibliogràfics generals i específics, incloent el seu accés per Internet

CG6. Planificar i gestionar el temps per a la presa de decisions i desenvolupament de tasques individuals i en entorns de treball en equip.

CE1 Desenvolupar una visió crítica dels processos bàsics de la metodologia científica en Història de l'Art.

CE3 Desenvolupar una visió diacrònica general de la Història de l'Art general i / o universal

CE6 Adquirir un coneixement sistemàtic i integrat del fet artístic: diferents

llenguatges, procediments i tècniques de la producció artística al llarg de la història, així com la teoria i pensament estètic

CE13 Reconèixer de manera crítica el diàleg entre les diferents metodologies d'aproximació a la Història de l'Art i de la seva evolució històrica (Historiografia de l'Art).

CT3 Adquirir capacitació en l'ús de les noves tecnologies i de les tecnologies de la informació i la comunicació

GRAU EN COMUNICACIÓ I PERIODISME AUDIOVISUALS

CB1. Posseir i comprendre coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es recolza en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda del seu camp d'estudi.

CB3. Capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica

CG7. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva.

CG8. Valorar el respecte a la diversitat i pluralitat d'idees.

CE2. Desenvolupar un coneixement adequat del món contemporani i la seva evolució històrica recent en les dimensions social, econòmica, política i cultural.

CE3. Valorar els mitjans de comunicació de masses des d'una dimensió històrica que atengui als seus aspectes socials, industrials i culturals.

Continguts fonamentals de l'assignatura

PRIMERA PART. CONCEPTES BÀSICS

1. Història i historiografia del cinema i de les arts audiovisuals: conceptes preliminars. Les principals teories cinematogràfiques. El patrimoni cinematogràfic i audiovisual. (2 sessions)

2. Modes de representació, formes de pràctica audiovisual i estils: Precinema, cinema primitiu, cinema clàssic, cinema modern, noves arts audiovisuals, cinema postmodern i postclàssic, post-cinema. (5 sessions)

SEGONA PART. ESTILS I CONTEXTOS

3. Diversions, espectacles, prodigis òptics i audiovisuals precinematogràfics. (Des del Renaixement fins finals del XIX). (2 sessions).

4. Els orígens del cinema i la consolidació de l'espectacle. (Des de finals del XIX fins 1914/15). (2 sessions).

5. El cinema clàssic, silent i sonor. (De 1914/15 fins la dècada dels 60). (4 sessions).

6. Cinema i modernitat. Avantguardes històriques i cinema. Cinemes moderns i nous cinemes. (Anys 10 i 20 del segle XX. Des de finals de La II Guerra Mundial fins finals dels anys 70). (4 sessions).

7. Les noves arts audiovisuals i les seves aportacions expressives: televisió, videoart i infografia. (Des de la II Guerra Mundial fins avui). (2 sessions).

8. El panorama audiovisual en les darreres dècades. La revolució digital i el mestissatge audiovisual. (Des dels anys 80 del segle XX fins avui). (2 sessions).

(El nombre de sessions és orientatiu)

Eixos metodològics de l'assignatura

L'assignatura es desenvolupa en dues modalitats de seguiment diferents i excloents. L'alumne ha de triar una de les dues opcions (el que implica eliminar-ne l'altra). La tria és voluntària i s'ha de realitzar seguint els següents criteris:

Descripció de les opcions:

1. **Opció Proves d'avaluació (Pr)**: consistent en la realització de dues proves d'avaluació continuada (Prova 1 i Prova 2) a més de l'examen final (Ex). Aquesta opció implica que l'alumne pot assolir, com a **nota final màxima en l'assignatura, fins a 6,5 punts (Aprovat)**. La realització de les proves 1 i 2 per part de l'alumne, implica que ha triat voluntàriament aquesta opció i que coneix la limitació de la qualificació màxima possible (6,5 punts i Aprovat en la nota final).
2. **Opció Treballs (T)**: consistent en la realització de dos exercicis d'anàlisi d'un film (AF1 i AF2), a més de l'examen final (Ex). Aquesta opció implica que l'alumne pot optar, sempre que les assoleixi, a notes superiors als 6,5 punts en la nota final (de 6,5 a 10 punts, amb les seves respectives equivalències: Notable, Excel·lent o Matrícula d'Honor).

Tria de l'opció:

1. **Fins al 27 de setembre de 2023**, els alumnes que vulguin triar l'**opció Treballs (T)** ho han de comunicar al professor, tot indicant el títol del film amb el que realitzaran els dos treballs. Cal consultar el document "**Selecció film AF**", als Recursos de l'assignatura, per tal de comunicar al professor la tria del film de manera correcta.
2. S'entendrà que els alumnes que no comuniquin al professor la tria de cap film fins al 27 de setembre de 2023, han triat voluntàriament l'**opció Proves d'avaluació (Pr)**, a la que quedaran assignats de forma automàtica.

Canvi de l'opció:

1. L'alumne que triï l'opció **Proves d'avaluació (Pr)** i realitzi la Prova 1, no pot canviar l'opció i ha de finalitzar l'assignatura en aquesta modalitat.
2. L'alumne que triï l'opció **Treballs (T)** i hagi presentat el primer exercici (AF1), tindrà l'oportunitat, si ho desitja, de canviar a l'opció **Proves d'avaluació (Pr)** de cara a la segona prova. En tal cas, mantindrà la qualificació de l'exercici AF1 i podrà continuar l'assignatura en la modalitat **Proves d'avaluació (Pr)** tot realitzant la Prova 2. Per tal de fer aquest canvi, ho ha de **comunicar al professor almenys 15 dies abans de la realització de la Prova 2**. La realització de la Prova 2 per part d'aquest alumne que ha canviat de modalitat, implica que ha triat voluntàriament aquest canvi i que coneix la limitació de la qualificació màxima possible en l'assignatura a la que pot aspirar (màxim 6,5 punts i Aprovat en la nota final). Un cop realitzat el canvi i la Prova 2, l'alumne haurà de finalitzar l'assignatura en la modalitat **Proves d'avaluació (Pr)**.

Tot tenint en compte aquestes consideracions prèvies, els eixos metodològics de l'assignatura es concretaran de la següent forma (**subratllades, les opcions a triar i excloents; sense subratllar, les activitats comunes a tots els alumnes**):

Activitat	Descripció	O	G	HP	HNP

Seminaris (S)	Seminari d'introducció a l'assignatura	O1 O2	GG	--	2t 2p
Classe teòrica (C)	Teoria	O1 O2	GG	27t	--
Pràctiques (P)	(PA) Pràctiques d'aula: Visionat, anàlisi i comentari d'exemples i dubtes sobre treballs	O1 O2	GG	25p	--
	(PC) Pràctiques de camp. Assistència a sessions SOM CINEMA	O1 O2	GG	4p	
Opció Proves d'avaluació (Pr)	<u>Prova 1 (relativa a S, C i PA)</u>	O1 O2	Ind	1t	<u>10t</u> <u>10p</u>
	<u>Prova 2 (relativa a S, C i PA)</u>			1t	<u>13t</u> <u>13p</u>
Triar una de les dues opcions (Pr) o (T) (una invalida l'altra)					
Opció Treballs (T)	<u>AF 1 (exercici d'anàlisi d'un film)</u>	O1 O2	Ind	1t	<u>10t</u> <u>10p</u>
	<u>AF 2 (exercici d'anàlisi d'un film)</u>			1t	<u>13t</u> <u>13p</u>
Tutories (Tut)	Tutories individuals o de grup petit	O1 O2	Ind GP	1p	--
Examen (Ex)	Examen final (relatiu a S, C, PA i PC)	O1 O2	GG	1t	20t 20p
TOTAL	150 hores (6 ECTS) HP / HNP = 60/90 (40/60%) t / p = 75/75 (50/50%)			60	90

O: Objectius. G: Grups. HP: Hores presencials. HNP: Hores no presencials. GG: Grup gran. Ind: Individual. GP: Grup petit. t: hores teòriques. p: hores pràctiques

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Important: Els alumnes del Grau en Comunicació i Periodisme Audiovisuals han de matricular-se al grup de matí o al de tarda (només podran assistir al grup en que s'hagin matriculat). Els alumnes del Grau en Història de l'Art i Gestió de Patrimoni Artístic no poden triar grup i han de matricular-se al grup de matí.

(S):

Seminari d'introducció a l'assignatura (2 sessions)

Dimecres 13-09-2023 de 9:00 a 11:00h (tots els grups: Grup matí i Grup tarda)

Dimecres 20-09-2023 de 19:00 a 21:00h (tots els grups: Grup matí i Grup tarda)

Lloc: Només per videoconferència de l'assignatura al campus virtual. Les sessions de seminari quedaran enregistrades i es podran consultar al llarg del curs.

(C) i (PA):

Classes teòriques i pràctiques d'aula.

Dijous i divendres del 14-09-2023 al 22-12-2023.

Grup matí: 9:00-11:00h. Aula 0.10.A

Grup tarda: 15:00-17:00h. Aula 2.13

(PC):

Pràctiques de camp. Assistència a sessions SOM CINEMA del 18 al 22-10-2023. Es concretarà el programa i la modalitat d'assistència.

(Tut):

Tutories.

No cal concertar una tutoria per assistir a aquestes sessions.

Del 14-09-2023 al 22-12-2023.

Dimecres 9:00-10:00h (tutories només per videoconferència a través del Campus Virtual)

Divendres 13:00-14:00h (tutories de naturalesa híbrida: presencial al despatx 3.58.2 i, simultàniament, per videoconferència a través del Campus Virtual)

Segons cada cas, els/les alumnes podran assistir presencialment al despatx o connectar-se a l'eina de videoconferència en l'horari assenyalat i hauran de seguir les instruccions del professor per tal de gestionar l'atenció individual o en grups (de forma privada o bé pública, segons desitgi l'alumne/a) mentre duri la sessió.

Opció Proves d'avaluació (Pr):

Proves curtes tipus test relatives a aspectes teòrics i pràctics de S, C i PA. Es realitzaran en modalitat presencial, per grups i mitjançant l'eina "Test i qüestionaris" a l'espai de l'assignatura del campus virtual. Vegeu més avall l'organització dels grups (Pr) i (Ex). Per la pròpia naturalesa de les proves, cal tenir en compte que es podrien necessitar fins a dues hores, com a màxim, per tal d'avaluar tots els alumnes.

PROVA 1:

26-10-2023 (9:00-11:00h, aules 0.10.A, 3.48 i 3.49)

(Durada aproximada 32 minuts: 20 minuts preparació i 12 minuts efectius d'examen)

PROVA 2:

24-11-2023 (9:00-11:00h, aules 0.10.A, 3.48 i 3.49)

(Durada aproximada 36 minuts: 20 minuts preparació i 16 minuts efectius d'examen)

Opció treballs (T):

Treballs. Es concretarà la metodologia i característiques dels treballs a (S).

AF 1:

Data de lliurament – 7a setmana, dilluns 23-10-2023 a les 23:55h via Campus virtual.

AF 2:

Data de lliurament – 12a setmana, dilluns 27-11-2023 a les 23:55h via Campus virtual.

(Ex):

Els exàmens seran tipus tests i relatius a aspectes teòrics i pràctics de S, C, PA, i PC. Es realitzaran en modalitat presencial, per grups i mitjançant l'eina "Test i qüestionaris" a l'espai de l'assignatura del campus virtual. Vegeu més avall l'organització dels grups (Pr) i (Ex). Per la pròpia naturalesa dels exàmens, cal tenir en compte que es podrien necessitar fins a dues hores i mitja, com a màxim, per tal d'avaluar tots els alumnes.

EXAMEN FINAL:

16-01-2024 (9:00-11:30h, aules 0.10.A, 3.48 i 3.49.A)

(Durada aproximada 48 minuts: 20 minuts preparació i 28 minuts efectius d'examen)

RECUPERACIÓ:

31-01-2024 (16:00-18:30h, aules 010.A, 3.48 i 3.49.A)

(Durada aproximada 48 minuts: 20 minuts preparació i 28 minuts efectius d'examen)

Organització dels grups (Pr) i (Ex):

Les proves i exàmens s'organitzaran en tres grups A, B i C (diferents als de matrícula matí/tarda), i es faran de la següent manera:

- **Grup A:** a l'hora exacta assignada per a l'examen en les aules d'informàtica 3.48 i 3.49.A (per tant, l'alumne disposarà d'un ordinador de les pròpies aules).
- **Grup B:** a l'hora exacta assignada per a l'examen en l'aula 0.10.A. En aquests cas, els alumnes han de fer l'examen amb el seu ordinador portàtil amb connexió a Internet i es responsabilitzen del seu correcte funcionament durant la prova.
- **Grup C:** una hora més tard de l'assignada com a inici de l'examen en les aules d'informàtica 3.48 i 3.49.A (per tant, l'alumne disposarà d'un ordinador de les pròpies aules).

Abans de la realització de les proves o exàmens el professor donarà les instruccions per tal d'assignar cada alumne al grup, aula i horari corresponent. Si algun alumne té **necessitats especials de pertànyer al grup A, B o C** per raons d'horaris, transport, disponibilitat de portàtil o qualsevol altra circumstància, cal que ho comuniqui al professor abans de la distribució de grups. Un cop assignats els grups no es podran fer canvis per a cap de les proves o exàmens. **Si, finalment, només fos necessària l'organització de dos grups d'examen, el grup A quedaria igual i el B adoptaria les característiques descrites en el grup C.**

Sistema d'avaluació

Blocs d'avaluació	Activitat	O	%
Treballs (T) <u>o bé</u> Proves d'avaluació (Pr)	AF 1: Identificació filmogràfica i recursos historiogràfics <u>o bé</u> Prova 1: relativa a S, C i PA impartits fins la seva realització	O1 O2	21 %
Treballs (T) <u>o bé</u> Proves d'avaluació (Pr)	AF 2: Context, elements ètics, estètics i dialèctics i conclusió <u>o bé</u> Prova 2: relativa a S, C i PA impartits fins la seva realització	O1 O2	29 %
Examen (Ex)	Examen final relatiu a S, C, PA i PC	O1 O2	50 %
TOTAL			100 %

O: objectius. %: percentatge de la nota final.

L'estudiant o l'estudianta que es vulgui acollir a l'avaluació alternativa haurà de presentar un contracte de treball o justificar, mitjançant un escrit dirigit a la degana, les raons que li impossibiliten fer l'avaluació continua en un termini de cinc (5) dies des del començament del quadrimestre. Per més informació, envieu un correu electrònic a

lletres.secretariacentre@udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria Acadèmica de la Facultat de Lletres. Pel que fa a aquesta assignatura, l'alumne que s'aculli a aquesta avaluació alternativa haurà de realitzar, sense distincions, els treballs (T) o les proves d'avaluació (Pr) i l'examen final (Ex, relatiu a S, C i PA, però amb l'opció de renunciar a les PC).

QUALIFICACIONS

Valor de les parts	<p>Les parts es puntuaran sobre els percentatges indicats a dalt (100 punts globals). Es a dir: AF 1 o PROVA 1 = 21 punts AF 2 o PROVA 2 = 29 punts EXAMEN FINAL = 50 punts Això és així perquè el Campus Virtual només deixa qualificar amb un decimal. En conseqüència, si es calculessin valors sobre 10 punts totals, es perdria part de la qualificació obtinguda (per exemple: un 2,45 sobre 5, quedaria en 2,4) Un cop obtingut el valor sobre un total de 100 punts, cada nota es divideix entre 10. Aquesta es la qualificació de cadascuna de les parts que se sumarà a la nota final.</p> <p>- <u>Opció Treballs (T)</u>: AF 1 + AF 2 + EXAMEN FINAL (fins a assolir un màxim de 10 punts)</p> <p>- <u>Opció Treballs (T) amb canvi a opció Proves d'avaluació (Pr)</u>: AF 1 + PROVA 2 + EXAMEN FINAL (fins a assolir un màxim de 6,5 punts)</p>
Càlcul nota final	<p>- <u>Opció Proves d'avaluació (Pr)</u>: PROVA 1 + PROVA 2 + EXAMEN FINAL (fins a assolir un màxim de 6,5 punts)</p>
Supòsits que impliquen obtenir un NO PRESENTAT en l'assignatura	<p>No es necessari "aprovar" cadascuna de les parts per fer la suma de la nota final. La qualificació global assolida indicarà si s'ha superat o no l'assignatura, segons els criteris que s'expliquen a continuació</p> <p>- En tots els casos en que l'alumne s'hagi presentat a proves avaluables que ponderin conjuntament un percentatge inferior al 50% de la qualificació global de l'assignatura. - Quan hi hagi parts no presentades i s'assoleixi una puntuació equivalent al 45% de la puntuació possible de les parts presentades.</p>
Supòsits que impliquen obtenir un SUSPENS en l'assignatura	<p>- Amb totes les parts presentades, no assolir 4,5 punts en el càlcul de la nota final. - Quan l'alumne s'hagi presentat a proves avaluables que ponderin conjuntament un percentatge superior al 50% de la qualificació global de l'assignatura. i NO s'assoleixi una puntuació equivalent al 45% de la puntuació possible de les parts presentades.</p>
Supòsit que implica aprovar l'assignatura	<p>- Amb totes les parts presentades, obtenir una puntuació igual o superior a 4,5 punts.</p>

Recuperacions	<p>- En aplicació de la normativa d'avaluació, la recuperació només afecta a l'examen final (Ex), en ser una prova igual o superior al 30 % de la nota final.</p> <p>- Com que l'examen final (Ex) és l'única part recuperable, només es programarà la recuperació quan hi hagi alumnes amb l'assignatura suspesa i que no han assolit en la convocatòria ordinària de l'examen el 45% del seu valor i/o tinguin l'opció d'aprovar l'assignatura millorant la qualificació de l'examen en recuperació.</p> <p>- Si fos necessària la programació de la recuperació de l'examen final (Ex) segons es descriu en el punt anterior, en canvi, la podran realitzar tots els alumnes que ho desitgin. En la nota final, només es prendrà en consideració la qualificació més alta obtinguda (ja sigui en la convocatòria ordinària o en la recuperació).</p> <p>- MOLT IMPORTANT: Els treballs (T) (AF 1 i 2), en tant que avaluació que es desenvolupa progressivament en el temps i que no superen el 30 % de la nota, no són recuperables. Només en casos molt excepcionals (a criteri del professor) es permetrà fer correccions o esmenes a les presentacions dels treballs (determinats problemes formals esmenables o altres circumstàncies especials). Les proves d'avaluació (Pr) (Prova 1 i 2) en tant que no superen el 30 % de la nota, no són recuperables. Tampoc són esmenables en cap cas.</p>	
Arrodoniments	<p>El professor es reserva el dret d'aplicar arrodoniments a l'alça en alguns casos, atenent a criteris que tenen en compte actitud, assistència i resultats generals.</p>	
Barem de qualificacions finals opció Proves d'avaluació (Pr)	0 a 4,4	Suspens
	4,5 a 6,4	Aprovat (Entre 4,5 i 4,9 figurarà un 5 a l'acta oficial)
	6,5 a 10	Aprovat (en tots els casos figurarà en l'acta oficial un 6,5 com a nota màxima)
Barem de qualificacions finals opció Treballs (T)	0 a 4,4	Suspens
	4,5 a 6,4	Aprovat (Entre 4,5 i 4,9 figurarà un 5 a l'acta oficial)
	6,5 a 8,4	Notable (Entre 6,5 i 6,9 figurarà un 7 a l'acta oficial)
	8,5 a 10	Excel·lent (Entre 8,5 i 8,9 figurarà un 9 a l'acta oficial. Opció a Matricula d'Honor a partir del 9)

Bibliografia i recursos d'informació

Tota la bibliografia de suport a l'assignatura és de recomanada consulta, tot i que es tracta d'una guia orientativa que permet encetar múltiples vies d'aproximació a la matèria que és prou diversificada.

Tots els llibres relacionats es poden trobar a la Biblioteca de la UdL o bé a través del préstec interuniversitari PUC i SOD.

El professor farà un comentari de la bibliografia específica a l'inici de cada tema en les classes teòriques.

Abel, Richard (ed.): *Encyclopedia of Early Cinema*, Routledge, London, New York, 2005.

- Albera, François: *La vanguardia en el cine*, Manantial, Buenos Aires, 2010.
- Allen, Robert; Gomery, Douglas: *Teoría y práctica de la historia del cine*, Paidós, Barcelona, 1995.
- Alonso García, Luis: *Lenguaje del cine, praxis del filme: una introducción al cinematógrafo*, Plaza y Valdés, Madrid, 2010.
- Altman, Rick: *Los géneros cinematográficos*, Paidós, Barcelona, 2000.
- Andrew, J. Dudley: *Las principales teorías cinematográficas*, Rialp, Madrid, 1993.
- Aumont, Jacques: *Diccionario teórico y crítico del cine*, La Marca, Buenos Aires, 2006.
- Aumont, Jacques; Gaudreault, André; Marie, Michel: *Histoire du Cinéma. Nouvelles Approches*, Publications de la Sorbonne, Colloque de Cerisy, Paris, 1989.
- Aumont, Jacques; Marie, Michel: *Análisis del Film*, Paidós, Barcelona, 1990.
- Bellido Gant, María Luisa: *Arte, museos y nuevas tecnologías*, Ediciones Trea, Gijón, 2001.
- Benet, Vicente J.: *La cultura del cine. Introducción a la historia y a la estética del cine*, Paidós, Barcelona, 2004.
- Bonet, Eugeni; Dols, Joaquim; Mercader, Antoni; Muntadas, Antoni: *En torno al vídeo*, Universidad del País Vasco, Bilbao, 2010.
- Borau, José Luis (dir.): *Diccionario del cine español*, Alianza, Academia de las Artes y las Ciencias Cinematográficas de España, Madrid, 1998.
- Borde, Raymond: *Los archivos cinematográficos*, Filmoteca de la Generalitat Valenciana, IVAECM, Valencia, 1991.
- Bordieu, Pierre: *Sobre la televisión*, Anagrama, Barcelona, 1997.
- Bordwell, David: *El significado del filme (inferencia y retórica en la interpretación cinematográfica)*, Paidós Comunicación, Barcelona, 1995.
- Bordwell, David: *On the History of Film Style*, Harvard University Press, 1998.
- Bordwell, David: *Pandora's Digital Box. Films, Files and the Future of Movies*, The Irvington Way Institute Press, Madison, Indiana, 2012 (sólo en versión electrónica PDF)..
- Bordwell, David; Staiger, Janet; Thompson, Kristin: *El cine clásico de Hollywood. Estilo cinematográfico y modo de producción hasta 1960*, Paidós, Barcelona, 1997.
- Bordwell, David; Thompson, Kristin: *El arte cinematográfico. Una introducción*, Paidós, Barcelona, 1995.
- Brunetta, Gian Piero: *Il viaggio dell'icononauta. Dalla camera oscura di Leonardo alla luce dei Lumière*, Marsilio, Venezia, 1997.
- Brunetta, Gian Piero (dir.): *Storia del cinema mondiale*, Einaudi, Torino, 1999-2001.
- Brunetta, Gian Piero (dir.): *Historia mundial del cine I. Estados Unidos I*, Akal, Madrid, 2011.
- Brunetta, Gian Piero (dir.): *Historia mundial del cine I. Estados Unidos II*, Akal, Madrid, 2012.
- Burch, Noël: *El tragaluz del infinito (Contribución a la genealogía del lenguaje cinematográfico)*, Cátedra, Madrid, 1987.
- Burch, Noël: *Itinerarios. La educación de un soñador del cine*, Cátedra, Madrid, 2022.
- Casetti, Francesco; Chio, Federico di: *Cómo analizar un film*, Paidós, Barcelona, 2007.

- Company, Juan Miguel; Marzal, José Javier: *La mirada cautiva. Formas de ver en el cine contemporáneo*, Generalitat Valenciana, Valencia, 1999.
- Darley, Andrew: *Cultura visual digital. Espectáculo y nuevos géneros en los medios de comunicación*, Paidós, Barcelona, 2003.
- Dyer, Richard; McDonald, Paul: *Las estrellas cinematográficas. Historia, ideología, estética*, Paidós, Barcelona, 2001.
- Elsaesser, Thomas; Barker, Adam (eds.): *Early Cinema: Space, Frame, Narrative*, British Film Institute (BFI) Publishing, London, 1990.
- Ferro, Marc: *Historia contemporánea y cine*, Ariel, Barcelona, 1995.
- Ferro, Marc: *El cine, una visión de la historia*, Akal, Madrid, 2008.
- Font, Domènec: *Paisajes de la modernidad. Cine europeo, 1960-1980*, Paidós, Barcelona, 2002.
- Font, Domènec; Losilla, Carlos (eds.): *Derivas del cine europeo contemporáneo*, Ediciones de la Filmoteca, MICEC'07, CGAI, Valencia, 2007.
- Frutos Esteban, Francisco Javier: *La fascinación de la mirada. Los aparatos precinematográficos y sus posibilidades expresivas*, Junta de Castilla y León, Semana Internacional de Cine de Valladolid, Valladolid, 1996.
- Frutos Esteban, Francisco Javier: *Los ecos de una lámpara maravillosa. La linterna mágica en su contexto mediático*, Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 2010.
- Gaudreault, André: *Cinéma et attraction. Pour une nouvelle histoire du cinématographe*, CNRS, Paris, 2008.
- Gomery, Douglas: *Hollywood: El sistema de estudios*, Verdoux, Madrid, 1991.
- González López, Palmira: *El cinema mut*, Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, 2006.
- González Requena, Jesús: *Clásico, manierista, postclásico. Los modos del relato en el cine de Hollywood*, Castilla Ediciones, Valladolid, 2006.
- Gubern, R.: *La mirada opulenta. Exploración de la iconosfera contemporánea*, Gustavo Gili, Barcelona, 1992.
- Gubern, Román: *Cultura audiovisual (escritos 1981-2011)*, Cátedra, Madrid, 2013.
- Gubern, Román; Monterde, José Enrique; Pérez Perucha, Julio; Riambau, Esteve; Torreiro, Casimiro: *Historia del cine español*, Cátedra, Madrid, 2009 (6a edició).
- Gutiérrez Espada, Luís: *Historia de los medios audiovisuales*, Pirámide, Madrid, 1982.
- Hall, Doug; Fifer, Sally Jo (ed.): *Illuminating Video an Essential Guide to Video Art*, Aperture, New York, 1990.
- Hecht, Hermann: *Pre-Cinema History. An Encyclopaedia and Annotated Bibliography of the Moving Image Before 1896*, British Film Institute, London, 1993.
- Hernández, Bernat: *Escriure Història a la Universitat*, Servei de Llengües (UAB), Servei de Llengües Modernes (UdG), Serveis Lingüístics (UB), Servei Lingüístic (URV) i Institut de Llengües (UdL), Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, 2020, <http://hdl.handle.net/10459.1/70167>.
- Hoberman, James: *El cine después del cine. O, ¿Qué fue del cine del siglo XXI?*, Paidós, Buenos Aires, 2014.
- Hueso Montón, Angel Luis: *El cine y el siglo XX*, Ariel, Barcelona, 1998.
- Imbert, Gérard: *El transformismo televisivo*, Cátedra, Madrid, 2008.
- Imbert, Gérard: *Cine e imaginarios sociales. El cine posmoderno como experiencia de los límites (1990-2010)*, Cátedra, Madrid, 2010.

- Imbert, Gérard: *Crisis de valores en el cine posmoderno: (Más allá de los límites)*, Ediciones Cátedra, Madrid, 2019.
- Jager, Joachim; Knapstein, Gabriele; Husch, Anette (eds.): *Beyond Cinema. The Art of Projection: Films, Videos and installations from 1963 to 2005*, Hatje Cantz, Berlin, 2006.
- Konigsberg, Ira: *Diccionario técnico Akal de cine*, Akal, Madrid, 2004.
- Lévy, Pierre: *¿Qué es lo virtual?*, Paidós, Barcelona, 1999.
- Lagny, Michèle: *Cine e Historia. Problemas y métodos en la investigación cinematográfica*, Bosch, Barcelona, 1997.
- Lipovetski, Gilles; Serroy, Jean: *La pantalla global. Cultura mediàtica y cine en la era hipermoderna*, Anagrama, Barcelona, 2009.
- Losilla, Carlos: *La invención de Hollywood. O como olvidarse de una vez por todas del cine clásico*, Paidós, Barcelona, 2003.
- Losilla, Carlos: *La invención de la modernidad. O cómo acabar de una vez por todas con la historia del cine*, Cátedra, Madrid, 2012.
- Machetti, Sandro; Brunetta, Gian Piero; Quintana, Àngel; Zunzunegui, Santos: *Què és el precinema? (Bases metodològiques per a l'estudi del precinema)*, Museu del Cinema Col·lecció Tomàs Mallol, Ajuntament de Girona, Girona, 2000.
- Mannoni, Laurent: *Trois siècles du cinéma. De la lanterne magique au cinématographe*, Cinémathtèque Française, Musée du Cinéma, Editions de la Réunion des Musées Nationaux, Paris, 1995.
- Manovich, Lev: *El lenguaje de los nuevos medios de comunicación. La imagen en la era digital*, Paidós, Barcelona, 2005.
- Martí, Octavi (ed.): *Cine: art, indústria, miratge*, Fundació Revista de Catalunya, Barcelona, 2021.
- Martin, Adrian: *¿Qué es el cine moderno?*, Festival Internacional de Cine de Valdivia, Uqbar Editores, Chile, 2008.
- Marzal Felici, Javier; Gómez Tarín, Francisco Javier : *Metodologías de análisis del film*, Edipo, Madrid, 2007.
- Meigh-Andrews, Chris: *A History of Video Art: The Development of Form and Function*, Berg Publishers Limited, Oxford, 2006.
- Minguet, Joan M.; Sánchez Salas, Daniel (coord.): "Cine de los orígenes: entre la atracción y la revisión", *Secuencias*, núm. 26, segundo semestre 2007, pp. 5-80.
- Moison, Stephanie: *Qu'est-ce que l'art video aujourd'hui?*, Beaux Arts Magazine, Paris, 2008.
- Montiel, Alejandro: *Teorías del cine: un balance histórico*, Montesinos, Barcelona, 1993.
- Moreno, Isidro: *Musas y nuevas tecnologías. El relato hipermedia*, Paidós, Barcelona, 2002.
- Oubiña, David: *Filmología: Ensayos con el cine*, Manantial, Buenos Aires, 2000.
- Parfait, Françoise: *Vidéo, un art contemporain*, Regard, Paris, 2001.
- Passek, Jean-Loup: *Diccionario del Cine*, Rialp, Madrid, 1991.
- Pérez Perucha, Julio (ed.): *Antología crítica del cine español 1906-1995*, Cátedra, Filmoteca Española, Madrid, 1997.
- Pesenti Campagnoni, Donata: *Verso il cinema. Macchine, spettacoli e mirabili visioni*, UTET, Torino, 1995.
- Porter i Moix, Miquel: *Història del cinema a Catalunya. 1895-1990*, Generalitat de Catalunya. Departament de

Cultura, Barcelona, 1992.

Rees, A.L.: *A History of Experimental Film and Video*, British Film Institute, London, 1999.

Riambau, Esteve: *Hollywood en la era digital. De Jurassic Park a Avatar*, Cátedra, Madrid, 2011.

Rodríguez Mattalia, Lorena: *Arte videográfico: Inicio, polémicas y parámetros básicos de análisis*, Universidad Politécnica de Valencia, Valencia, 2009.

Romaguera i Ramió, Joaquim (dir.): *Diccionari del cinema a Catalunya*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2005.

Romaguera, J.; Alsina, H.: *Textos y manifiestos del cine*, Cátedra, Madrid, 1989.

Rosenbaum, Jonathan; Martin, Adrian (coord.): *Mutaciones del cine contemporáneo*, Errata Naturae, Madrid, 2011.

Rosenstone, Robert A.: *El pasado en imágenes*, Ariel, Barcelona, 1997.

Rush, Michael: *L'Art Vidéo*, Thames and Hudson, París, 2003.

Salt, Barry: *Film Style and Technology: History and Analysis*, Starword, London, 2009.

Sand, Shlomo: *El siglo XX en pantalla. Cien años a través del cine*, Crítica, Barcelona, 2005.

Sedeño Valdellós, Ana (coord.): *Historia y estética del videoarte en España*, Comunicación Social Ediciones y Publicaciones, Zamora, 2011.

Slugan, Mario; Biltereyst, Daniël (ed.): *New perspectives on Early Cinema History. Concepts, Approaches, Audiences*, Bloomsbury Academic, London, 2022.

Sorlin, Pierre: *Cines europeos, sociedades europeas, 1939-1990*, Paidós, Barcelona, 1996.

Sorlin, Pierre: *Estéticas del audiovisual*, La marca, Buenos Aires, 2010.

Stam, Robert: *Teorías del cine. Una introducción*, Paidós, Barcelona, 2001.

Stam, Robert; Burgoyne, Robert; Flitterman-Lewis, Sandy: *Nuevos conceptos de la teoría del cine. Estructuralismo, semiótica, narratología, psicoanálisis, intertextualidad*, Paidós, Barcelona, 1999.

Sánchez Noriega, José Luis: *Historia del Cine. Teoría y géneros cinematográficos, fotografía y televisión*, Alianza, Madrid, 2006.

Sánchez Noriega, José Luis: *Historia del Cine. Teorías, estéticas, géneros*, Alianza, Madrid, 2018.

Sánchez-Biosca, Vicente; Benet, Vicente J. (coord.): "El cine clásico y nosotros: Teoría. Historia", *Archivos de la Filmoteca*, núm. 14 (monográfico), junio 1993.

Sánchez-Biosca, Vicente: "La historiografía del cine. En busca del tiempo perdido", en P. Aullón de Haro (ed.), *Teoría de la historia de la literatura y el arte*, en *Teoría / Crítica*, núm. 1 (monográfico), Alicante, 1994, pp.307-328.

Sánchez-Biosca, Vicente: *Cine y vanguardias artísticas. Conflictos, encuentros, fronteras*, Paidós, Barcelona, 2004.

Sánchez-Escalonilla, Antonio (coord.): *Diccionario de creación cinematográfica*, Ariel, Barcelona, 2003.

Thompson, Kristin; Bordwell, David: *Film History: An Introduction*, McGraw-Hill Higher Education, New York, 2010.

Tranche, Rafael R. (coord.): "De la pantalla al lienzo: cine proyectado y cine expuesto", *Archivos de la Filmoteca*, núm. 69, abril 2012, pp. 72-133.

Tranche, Rafael R.: *Del papel al plano. El proceso de la creación cinematográfica*, Alianza, Madrid, 2015.

VV.AA.: *A companion to early cinema*, Wiley-Blackwell, Malden (Massachusetts), 2012.

VV.AA.: "Cine e hibridaciones, avatares de la era digital", *Archivos de la Filmoteca*, núm. 72, octubre 2013 (monográfico).

VV.AA.: *La imagen rescatada. Recuperación, conservación y restauración del patrimonio cinematográfico*, Filmoteca de la Generalitat Valenciana, Valencia, 1995.

VV.AA.: *En torno a En torno al vídeo*, Centro Cultural Montehermoso, Vitoria - Gasteiz, 2010.

VV.AA.: *Videoculturas de fin de siglo*, Cátedra, Madrid, 1990.

VV.AA.: *Diccionario del cine Iberoamericano. España, Portugal y América*, Sociedad General de Autores y Editores, Madrid, 2011.

VV.AA.; Jenaro Talens y Santos Zunzunegui (coord.): *Historia general del cine. Volúmen I. Orígenes del cine*, Cátedra, Madrid, 1998.

VV.AA.; Jenaro Talens y Santos Zunzunegui (coord.): *Historia general del cine. Volúmen II. Estados Unidos 1908-1915*, Cátedra, Madrid, 1998.

VV.AA.; Jenaro Talens y Santos Zunzunegui (coord.): *Historia general del cine. Volúmen III. Europa 1908-1918*, Cátedra, Madrid, 1998.

VV.AA.; Jenaro Talens y Santos Zunzunegui (coord.): *Historia general del cine. Volúmen IV. América (1915-1928)*, Cátedra, Madrid, 1997.

VV.AA.; Juan Miguel Company y Manuel Palacio (coord.): *Historia general del cine. Volúmen V. Europa y Asia (1918-1930)*, Cátedra, Madrid, 1997.

VV.AA.; Manuel Palacio y Pedro Santos (coord.): *Historia general del cine. Volúmen VI. La transición del mudo al sonoro*, Cátedra, Madrid, 1995.

VV.AA.; José Enrique Monterde y Casimiro Torreiro (coord.): *Historia general del cine. Volúmen VII. Europa y Asia (1929-1945)*, Cátedra, Madrid, 1997.

VV.AA.; Esteve Riambau y Casimiro Torreiro (coord.): *Historia general del cine. Volúmen VIII. Estados Unidos (1932-1955)*, Cátedra, Madrid, 1996.

VV.AA.; José Enrique Monterde y Esteve Riambau (coord.): *Historia general del cine. Volúmen IX. Europa y Asia 1945-1959*, Cátedra, Madrid, 1996.

VV.AA.; Carlos F. Heredero y Casimiro Torreiro (coord.): *Historia general del cine. Volúmen X. Estados Unidos (1955-1975). América Latina*, Cátedra, Madrid, 1996.

VV.AA.; José Enrique Monterde y Esteve Riambau (coord.): *Historia general del cine. Volúmen XI. Nuevos cines (años 60)*, Cátedra, Madrid, 1996.

VV.AA.; Manuel Palacio y Santos Zunzunegui (coord.): *Historia general del cine. Volúmen XII. El cine en la era del audiovisual*, Cátedra, Madrid, 1995.

Weinrichter, Antonio (ed.): "El cine en el espacio del arte", *Secuencias*, núm. 32 (monográfico), segundo semestre 2010.

Wyver, John: *La imagen en movimiento (Aproximación a una historia de los medios audiovisuales)*, Filmoteca de la Generalitat Valenciana, Valencia, 1992.